

Een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van boringen aan de Tuindersweg te Elim, gemeente Hoogeveen (Dr.)

G.J. de Roller

ARC-Rapporten 2005-13

Groningen
16 maart 2005
ISSN 1574-6887



1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

De aanleiding voor het Archeologisch Inventariserend Veldonderzoek (IVO) aan de Tuindersweg te Elim zijn de bouwplannen van de familie Boer en Koopman. Zij willen op de onderzoekslocatie een hengstenhouderij bouwen. Aangezien het terrein een middelhoge archeologische verwachtingswaarde heeft, hebben de familie Boer en Koopmans, conform het verdrag van Malta, aan Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) de opdracht gegeven om door middel van boringen na te gaan of er archeologische resten op de bouwlocatie te verwachten zijn. Het bureauonderzoek vond plaats tussen 24 en 28 januari en het veldwerk is door drs. ing. G.J. de Roller uitgevoerd op 27 januari 2005.

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied ligt ten noorden van de plaats Elim aan de Tuindersweg (afb. 1). De exacte ligging van de bouwlocatie is nog niet bepaald. Wel is duidelijk dat ze op het voorste deel van de percelen ligt, tegen de Tuindersweg aan.

1.3 Objectgegevens

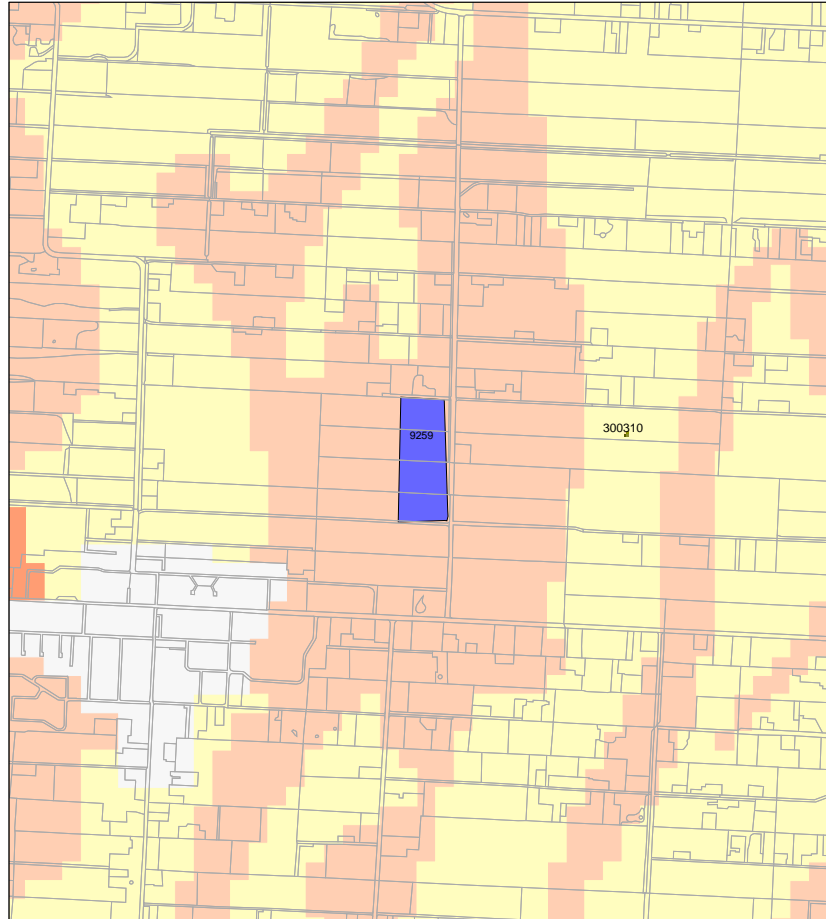
ARC-Projectcode	2005/16
Provincie	Drenthe
Gemeente	Hoogeveen
Plaats	Elim
Toponiem	Tuindersweg
Kaartblad	22B
Coördinaten	236.400/522.740
Periode	n.v.t.
Type object	n.v.t.
Type bodem	moerige podzol
Geomorfologie	hooggelegen veenkoloniale ontginningsvlakte

1.4 Doel van het onderzoek

Het onderzoek heeft tot doel na te gaan of er zich archeologische resten in het onderzoeksgebied kunnen bevinden. Aan de hand van de resultaten kan dan door het bevoegd gezag worden beslist of, en hoe er gebouwd kan worden.

1.5 Werkwijze

Om de doelstelling te kunnen verwezenlijken zijn op het onderzoeksterrein in totaal 16 boringen gezet (afb. 2). Deze boringen zijn verspreid over het terrein gezet om een juiste, algehele, indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen. Het bouwlocatie is 15000 m² groot. De exacte ligging van de bouwlocatie is nog niet bepaald. Wel is duidelijk dat aan de kant van de Tuindersweg een woonhuis en KI-station



0 500 m



ROB
ArchisII

Legenda

- TOP10 ((c)TDN)
- ONDERZOEKSMELDINGEN
- WAARNEMINGEN
- IKAW**
- zeer lage trefkans
- lage trefkans
- middelhoge trefkans
- hoge trefkans
- lage trefkans (water)
- middelhoge trefkans (water)
- hoge trefkans (water)
- water
- niet gekarteerd
- PROVINCIES



Afbeelding 1 De ligging van het onderzoeksgebied in blauw met de IKAW waarden en archeologische waarnemingen. Bron: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek/Archis II, 27 januari 2005.

komen te staan waarvoor bouwputten gegraven moeten worden. Daar achter en tussen komen loodsen en een binnen manege. Om goed te kunnen inspelen op de te verwachten bodemverstoringen en de locatie van de gebouwen is een variabel boorgrid gebruikt. Op het voorste deel van de kavels, langs de weg waar de bouwputten voor het woonhuis en KI-station zullen komen, zijn de boringen in twee raaien gezet welke 40 m uit elkaar liggen. Raai A bestaat uit de boringen 1–5 en Raai B uit de boringen 6–10, 12, 13 en 15. De boorpunten in de raai liggen 40 m uit elkaar en verspringen ten opzichte van elkaar zodat een goede dekking van het gebied wordt verkregen. Op de vermoedelijke locaties van de loodsen en manege, waar geen noemenswaardige bodemverstoring zal optreden – de paardenbakken worden niet ingegraven en voor de loodsen is alleen een vorstwering/funderingssleuf nodig¹ – is een derde raai geboord met boorafstanden van ca. 80 m zodat in ieder perceel nog één extra boring komt. Dit is raai C en bestaat uit de boringen 8, 11, 14 en 16. Raai B en C lopen door in een aangrenzend perceel (noordelijk) omdat de opdrachtgevers ook dit perceel willen aankopen en de mogelijkheid willen hebben hier ook een bouwblok te ontwikkelen. Het archeologisch IVO voor dit mogelijk toekomstige bouwblok is door het zetten van drie boringen (9–11) in dit rapport meegenomen.

Voor het boren is gebruik gemaakt van een verlengbare edelmanboor met een diameter van 7 cm. De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies zijn beschreven en opgemeten. Voor zover er restanten van bodemhorizonten aanwezig waren, is de grond bemonsterd en in Groningen met leidingwater gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 2 mm. De zeefresiduen zijn bekeken op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot. Naast het boren is, voor zover mogelijk, een oppervlaktekartering uitgevoerd, bestaande uit het aflopen van het gehele terrein en het inspecteren van allerlei ontsluitingen zoals molshopen en slootkanten. De vondstzichtbaarheid was slecht aangezien het terrein als grasland in gebruik is.

2 Resultaten

2.1 Bureauonderzoek en geo-archeologische context

Voor het bureauonderzoek is gebruik gemaakt van de gegevens in Archis (Archeologische database voor Nederland) zoals de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW 2e generatie). Daarnaast zijn de bodemkaart (Blad 22 West, Coevorden), de geomorfologische kaart (blad 22, 23 Coevorden, Nieuw Schoonebeek), de historische atlas en de paleogeografische kaart gebruikt (Spek 2004). De archeologische verwachting van het onderzoeksterrein is volgens de IKAW middelhoog (zie afb. 1). Langs de Bakkerswijk is een vondst (nr. 300310) gedaan van mesolithische vuursteen.²

De bodemkaart geeft aan dat het onderzoeksterrein bestaat uit een moerige podzol, een veenkoloniaal dek met moerige tussenlaag (zuidwestelijke deel) en veen-

¹persoonlijke mededeling dhr. H. Koopmans.

²Mesolithicum: 8800 – 4900 v. Chr.

gronden met een veenkoloniaal dek zonder humuspodzol (noordoostelijke deel).

De geomorfologische kaart geeft aan dat het terrein uit een relatief hooggelegen veenkoloniale ontginningsvlakte bestaat. Iets oostelijker ligt een grondmorene. Dit is de plaats waar de Mesolithische vuursteen is gevonden.

Op de grote historische atlas van Nederland 1851–1855 is te zien dat de verschillende wijken al gegraven zijn. De ontginningen hebben dan het onderzoeksgebied bereikt. Meer naar het oosten liggen nog ‘woeste’ gronden met heide en veen. De paleogeografische kaart geeft aan dat hier een veenlandschap was met ter hoogte van Elim een meerstal.

Afhankelijk van de intensiteit van de ontginningen kunnen in het onderzoeksgebied in de zandgrond archeologische resten behouden zijn van vóór de veengroei. In de bovengrond kunnen sporen van de ontginningen verwacht worden.

2.2 Bodemopbouw

De bodemopbouw bestaat van onder naar boven globaal uit keileem dat is bedekt met dekzand (Formatie van Twente). In dit dekzand heeft zich plaatselijk een podzol ontwikkeld. Van de podzol zijn delen teruggevonden. Hierop ligt lokaal nog een restant sterk geoxideerd veen waarin in een enkel geval nog resten van wollegras te herkennen zijn. Het wollegras geeft aan dat het veen onder voedselarme omstandigheden is ontstaan. Op het veen bevindt zich een zandige deklaag, de bouwvoor (zie bijlagen 1 en 2). In de twee zuidelijke percelen is de B-horizont van de podzolbodem deels behouden. Het oorspronkelijke loopvlak, de A-horizont, ontbreekt. In de boringen 12 en 14 ontbreekt de moerige laag en lijkt, onder een dunne bouwvoor, een E-horizont aanwezig. In de twee meest noordelijke percelen is een moerige tussenlaag aanwezig en is geen bodemvorming in het dekzand aangetroffen.

2.3 Vondsten

Tijdens het archeologische onderzoek is in twee boringen bot aangetroffen (zie bijlage 2). Het betreft boring 12 met een fragment bot op 25 – 60 cm onder maaiveld en boring 16 met een stukje verkoold bot op 25 – 50 cm onder het maaiveld.³

3 Conclusies

Uit het bureauonderzoek komt naar voren dat ca. 750 m van het onderzoeksterrein een vondst is gedaan van mesolithische vuursteen. Deze vondst ligt in een gebied met een andere geomorfologie dan het onderzoeksgebied. Bij een intacte bodem zouden op de onderzoekslocatie resten uit de midden-steentijd aanwezig kunnen zijn.

In het onderzoeksgebied zijn in de zuidelijke helft restanten van een podzolprofiel aanwezig. In twee boringen (nr. 12 en 14) is een restant van vermoedelijk een E-horizont aangetroffen. Het oude oppervlak, de A-horizont, ontbreekt echter. Deze is bij de ontginning vergraven. Meer naar het noorden toe ontbreekt in

³Determinatie mw. drs. H. Halici.



Afbeelding 2 Ligging van de boorpunten. Kaart: B. Schomaker.

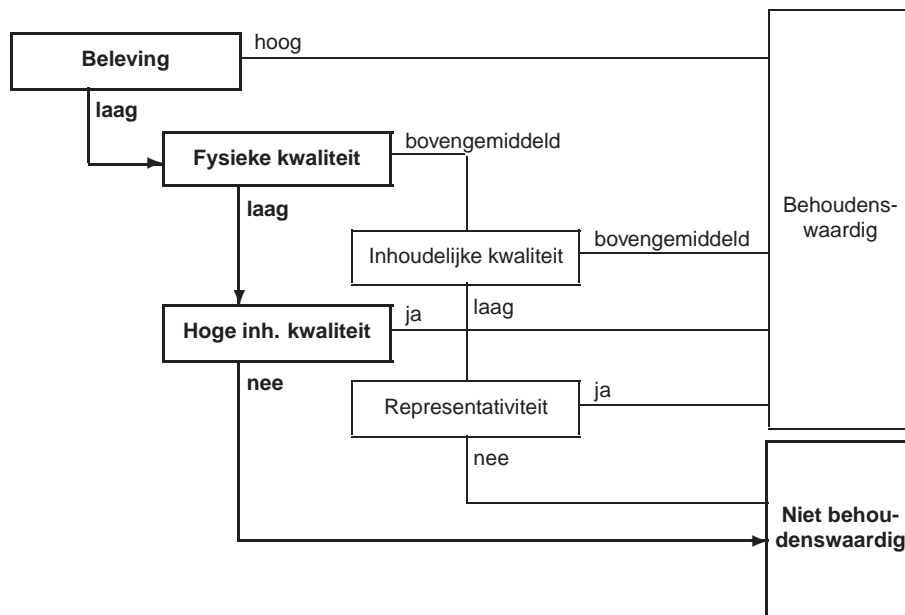
de zandondergrond de bodemopbouw. De moerige laag gaat direct over in het C-horizont. In de boringen 12 en 16 zijn minuscule stukjes bot gevonden. Het stukje bot uit boring 16 is verkoold.

De kans dat in het onderzoeksgebied nog archeologische resten aanwezig zijn is zeer klein, doordat het oorspronkelijke oppervlak van de zandondergrond niet meer aanwezig is. De grootste kans op archeologische resten heeft het perceel met de boringen 3, 12, 13 en 14, omdat hier nog een E-horizont aanwezig is.

4 Waardering volgens KNA 2.0

Hieronder vindt u de waardering van de resultaten volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 2.0. De waardering bestaat uit een scoretabel met uitleg en een beslissingsdiagram. In de scoretabel worden de resultaten van het onderzoek van een gewicht voorzien (mogelijke scores: 1 t/m 3). Een laag getal representeert een lage waarde en een hoog getal een hoge waarde. In het beslissingsdiagram wordt op basis van de scores in de tabel bepaald of het object behoudenswaardig is. De behoudenswaardigheid van de vindplaats is het leidende criterium voor het bepalen van de noodzaak voor vervolgonderzoek. Een korte uitwerking van de criteria waarmee in de scoretabel rekening wordt gehouden vindt u in bijlage 3. Voor een volledige beschrijving van de normen en regels volgens welke deze waardering tot stand is gekomen, staat de website van het College voor de Archeologische Kwaliteit tot uw beschikking (www.cvak.org). U vindt de documentatie voor deze waardering onder 'KNA: inventariserend veldonderzoek'.

<i>Beleving</i>		opmerkingen
schoonheid	–	n.v.t.
herinneringswaarde	–	n.v.t.
<i>Fysieke kwaliteit</i>	score	opmerkingen
gaafheid	1	geen vindplaats
conservering	1	geen vindplaats
verbrand bot		één minuscuul stukje gevonden
onverbrand bot		één minuscuul stukje gevonden
<i>Inhoudelijke kwaliteit</i>	score	opmerkingen
zeldzaamheid	1	geen vindplaats
informatiewaarde	1	geen vindplaats
ensemblewaarde	1	geen vindplaats
representativiteit	–	n.v.t.



5 Aanbeveling

Aangezien met de bebouwing nog geschoven kan worden binnen het bouwblok bevelen wij aan om het perceel met de boringen 3, 12–14 bij voorkeur niet of alleen met een loods te bebouwen aangezien dit perceel de grootste kans heeft om archeologische resten uit de midden-steen tijd aan te treffen en voor de loods geen noemenswaardig grondverzet nodig is. Bij voorkeur dient gebouwd te worden op de twee meest noordelijke onderzochte percelen omdat hier geen fossiele bodem aanwezig is. De kans dat in het meest zuidelijke perceel nog archeologische resten aanwezig zijn, is gering. De top (A-horizont) van de zandbodem is hier niet meer aanwezig.

Rekening houdend met het bovenstaande zal eventuele toekomstige bebouwing geen noemenswaardige schade toebrengt aan het bodemarchief. Vanuit archeologisch oogpunt zijn er dan ook geen belemmeringen voor de bouwplannen van de families Boer en Koopmans. Mocht men tijdens grondwerk onverhoopt toch op archeologische resten stuiten dan dient dit terstond bij de provinciaal archeoloog⁴ gemeld te worden.

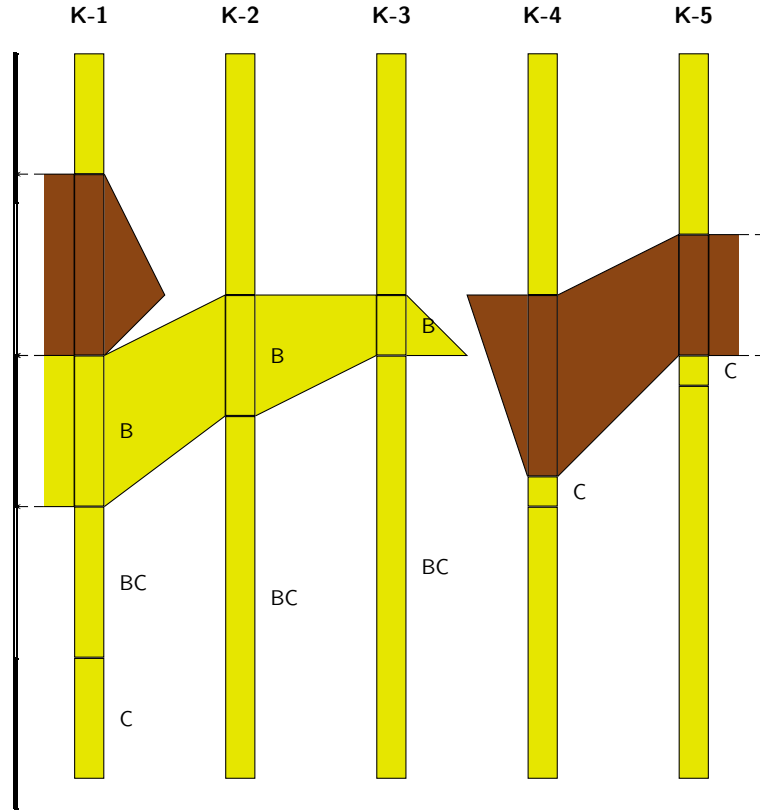
Literatuur

Spek, T., 2004. *Het Drentse esdorpenlandschap. Een historisch geografische studie.* Utrecht.

⁴Dr. W.A.B. van der Sanden, Erfgoedhuis Assen, tel: 0592 305932.

Bijlage 1 Boorraaien

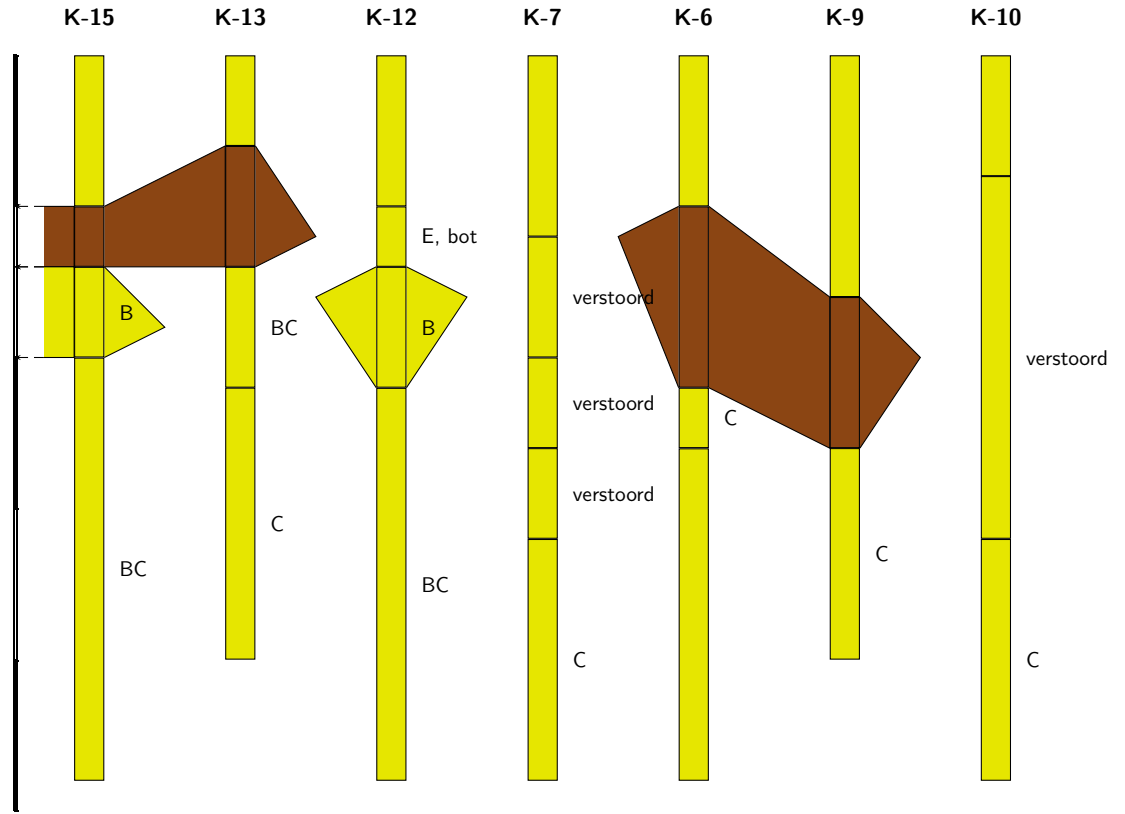
Raai A



schaal: 25 cm

- veen
- zand, zwak siltig
- A-E bodemhorizont

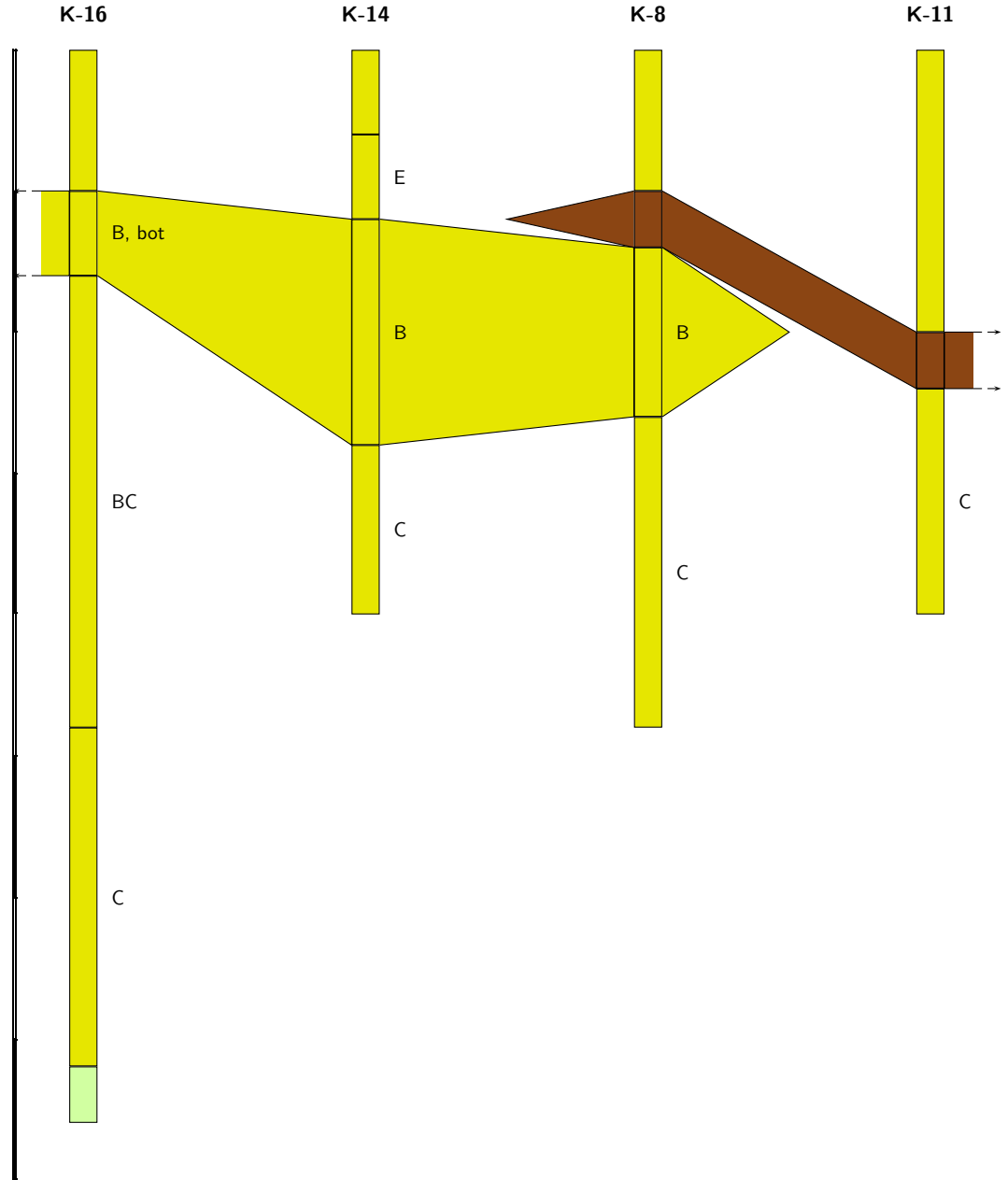
Raai B



schaal: 25 cm

- veen
- zand, zwak siltig
- A-E bodemhorizont

Raai C



schaal: 25 cm

- leem, sterk zandig
- veen
- zand, zwak siltig
- A-E bodemhorizont

Bijlage 2 Boorstaten

De diepte is in cm onder maaiveld.

De afkortingen die in de tabel gebruikt worden:

Zs1	zand, zwak siltig	V	veen	Lz3	leem, sterk zandig
h2	matig humeus	h3	sterk humeus		

boring 1

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
20	Zs1	h3	scherp	bruingrijs	bouwvoor
50	V		scherp	zwart	amorf
75	Zs1		geleidelijk	donkerbruin	B-horizont, gezeefd in veld
100	Zs1		geleidelijk	donkergeel	BC-horizont
120	Zs1			geel	C-horizont

boring 2

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
40	Zs1	h3	scherp	bruingrijs	bouwvoor
60	Zs1		geleidelijk	donkerbruin	B-horizont, monster
120	Zs1			donkergeel	BC-horizont

boring 3

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
40	Zs1	h3	scherp	bruingrijs	
50	Zs1		geleidelijk	donkerbruin	B-horizont, monster
120	Zs1			donkergeel	BC-horizont

boring 4

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
40	Zs1	h2	scherp	lichtbruingrijs	bouwvoor
70	V		scherp	zwart	amorf, iets wollegras
75	Zs1		geleidelijk	donkergeel	C-horizont, monster
120	Zs1			geel	

boring 5

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
30	Zs1	h2	scherp	lichtbruingrijs	bouwvoor
50	V		scherp	zwart	amorf, iets wollegras
55	Zs1		geleidelijk	grijsgeel	C-horizont, 180 μ m, monster
120	Zs1			geel	

boring 6

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
25	Zs1	h2	scherp	lichtbruingrijs	bouwvoor
55	V		scherp	zwartbruin	amorf, wortelresten
65	Zs1		geleidelijk	grijsgeel	C-horizont, monster
120	Zs1			donkergeel	

boring 7

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
30	Zs1	h3	scherp	bruingrijs	bouwvoor
50	Zs1		geleidelijk	donkerbruin	verstoord
65	Zs1		geleidelijk	donkergeel	verstoord
80	Zs1		geleidelijk	donkerbruin	verstoord
120	Zs1			geel	C-horizont

boring 8

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
25	Zs1	h3	scherp	bruingrijs	bouwvoor
35	V		scherp	bruin	amorf
65	Zs1		scherp	donkerbruin	B-horizont, monster
120	Zs1			geel	C-horizont

boring 9

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
40	Zs1	h2	scherp	bruingrijs	bouwvoor
65	V		scherp	bruin	amorf
100	Zs1			donkergeel	C-horizont

boring 10

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
20	Zs1	h2	geleidelijk	grijs	bouwvoor
80	Zs1		scherp	lichtgrijs	gele vlekken, verstoord
120	Zs1			geel	C-horizont

boring 11

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
50	Zs1	h2	scherp	bruingrijs	bouwvoor
60	V		scherp	zwart	amorf
100	Zs1			geel	C-horizont

boring 12

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
25	Zs1	h2	geleidelijk	bruingrijs	bouwvoor
35	Zs1		geleidelijk	grijs	E-horizont? monster
55	Zs1		geleidelijk	donkerbruin	B-horizont
120	Zs1			donkergeel	BC-horizont

boring 13

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
15	Zs1	h2	scherp	zwartgrijs	bouwvoor
35	V		scherp	bruin	amorf
55	Zs1		geleidelijk	donkergeel	BC-horizont, monster
100	Zs1			geel	C-horizont

boring 14

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
15	Zs1	h2	geleidelijk	zwartgrijs	bouwvoor
30	Zs1		geleidelijk	grijs	E-horizont? monster
70	Zs1		geleidelijk	donkerbruin	B-horizont
100	Zs1			donkergeel	BC-horizont

boring 15

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
25	Zs1	h2	scherp	zwartgrijs	bouwvoor
35	V		scherp	zwart	amorf
50	Zs1		geleidelijk	donkerbruin	B-horizont, monster
120	Zs1			bruin	BC-horizont

boring 16

<i>diepte</i>	<i>lithologie</i>	<i>extra</i>	<i>grens</i>	<i>kleur</i>	<i>opmerkingen</i>
25	Zs1	h2	geleidelijk	zwartgrijs	bouwvoor
40	Zs1		geleidelijk	donkerbruin	B-horizont, monster
120	Zs1		geleidelijk	donkergeel	BC-horizont
180	Zs1		scherp	geel	C-horizont
190	Lz3			grijs	keileem

Bijlage 3 Waarderingscriteria conform KNA 2.0

<i>Beleving</i>		opmerkingen
schoonheid	–	zichtbaarheid vanaf het maaiveld als landschapselement; vorm en structuur; relatie met omgeving
herinneringswaarde	–	verbondenheid met feitelijk historische gebeurtenis; associatie met toegeschreven kwaliteit of betekenis
<i>Fysieke kwaliteit</i>		opmerkingen
gaaftheid	1/2/3	aanwezigheid sporen; gaaftheid sporen; ruimtelijke gaaftheid; stratigrafie intact; mobilia in situ; ruimtelijke relatie tussen mobilia onderling; ruimtelijke relatie tussen mobilia en sporen; aanwezigheid antropogeen biochemisch residu; stabiliteit van de natuurlijke omgeving
conservering	1/2/3	conservering artefacten (metaal/overig) conservering organisch materiaal
<i>Inhoudelijke kwaliteit</i>		opmerkingen
zeldzaamheid	1/2/3	het aantal vergelijkbare monumenten (monumenttypen) van goede kwaliteit uit dezelfde periode binnen dezelfde archeoregio waarvan de aanwezigheid is vastgesteld;
informatiewaarde	1/2/3	idem, op basis van een recente en specifieke verwachtingskaart opgraving/onderzoek van vergelijkbare monumenten binnen dezelfde archeoregio (minder/meer dan 5 jaar geleden; volledig/partieel); recent en systematisch onderzoek in de betreffende archeoregio; recent en systematisch onderzoek van de betreffende archeologische periode; passen binnen vastgesteld onderzoeksprogramma van universitair instituut, ROB of anderen
ensemblewaarde	1/2/3	synchrone context (voorkomen van monumenten uit dezelfde periode binnen de micro-regio; diachronen context (voorkomen van monumenten uit openvolgende perioden binnen de micro-regio; landschappelijke context (fysisch- en historischegeografische gaaftheid van het contemporaine landschap; aanwezigheid van contemporaine organische sedimenten in de directe omgeving
representativiteit	–	kenmerken voor een bepaald gebied en/of periode; het aantal vergelijkbare monumenten van goede fysieke kwaliteit uit dezelfde periode binnen dezelfde archeoregio waarvan de aanwezigheid is vastgesteld en waarvan behoud is gegarandeerd; idem, op basis van een recente en specifieke verwachtingskaart